

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΟΡΟΦΑ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΑΝΕΣΤΙΑΝΗ

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1932

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46 Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἀντιστροφή 3

Δρόμοι πελάγου τρικυμισμένοι,
 παραθαλάσσια σπήλια και δάσος
 ἀκρογιαλίσιο, καιρούς και χρόνους
 γύρα στην Τροία ἔσεῖς με κρατεῖτε,
 μὰ ζωντανὸν πὰ δὲ θὰ με ἴδεῖτε.
 Ὅχι πιά· τοῦτο καλὰ ὡς τὸ νοιώσει
 καθένας ποῦ ἔχει φρόνιμη γνώση.

Νερά Σκαμάνδρια γειτονικά,
 γιὰ τοὺς Ἀτρεΐδες πιδ βολικά,
 πὰ δὲ θὰ ἴδεῖτε λοιπὸν ἐμὲ—
 μεγάλο λόγο λέω—ποῦ ποτὲ
 ὁμοιον μ' ἐμένα δὲν εἶδε ἡ Τροία
 στὸ στρατὸ ποῦρθε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.
 Καὶ μ' ὄλον τοῦτο τώρα ριγμένος
 εἰμ' ἐδῶ πέρα και ντροπιασμένος!

ΔΗΜ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ
 Ἐκπαιδευτικὸς Σέρβουλος

ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ

ΜΙΑ ΟΜΙΛΙΑ *

Τὸ δὲ θεῖον καλόν, σοφόν, ἀγαθόν και πᾶν ὅ,τι τοιοῦτον. τούτοις δὴ τρέφεται τε και αὖξεται μάλιστα γὰρ τὸ τῆς ψυχῆς πτέρωμα· αἰσχροῦ δὲ και κακοῦ και τοῖς ἐναντίοις φθίνει τε και διόλλυται.

(Πλάτων Φαῖδρος 246^α).

Δεσποινίδες,

Ἐνα μεγάλο εὐχαριστῶ πρῶτα πρῶτα διὰ τὴν εὐγενικὴν σας πρόσκλησιν νὰ σας ὀμιλήσω κατὰ τὴν ὥραίαν και σεμνὴν αὐτὴν τελετὴν. Το αἰσθάνομαι ὡς ἐξαιρετικὴν τιμὴν και βραχυτάτη εἶναι ἡ συγκίνησίς μου, ὅτι μου δίδετε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνδεθῶ με μίαν στιγμὴν τῆς ζωῆς σας τόσο ἐπίσημον, τόσο σημερινήν.

Και τὴν αἰσθάνομαι πολὺ καλὰ τὴν σι-

(*) Ἡ ὀμιλία αὕτη ἔγινε πρὸς τὰς ἀποφοιτῶσας μαθητριάς τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου Ἐθλέων εἰς τὸ Ἑλληνικὸ κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀπονομὴν τῶν πτυχίων τὴν 21 Ἰουνίου 1932 Τὴν δημοσιεύω ἐδῶ, διότι πιστεύω, ὅτι και εἰς ἄλλους, ὅχι μόνον δι' ὅσους ἀρχίζουσιν τώρα τὴν κοινωνικὴν των ζωὴν, τὸ εὐγγέλιον τῆς κατὰ Πλάτωνα παιδείας θὰ ἡμποροῦσε νὰ φέρῃ ἢ νὰ δυναμώσῃ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς και τῆς ἰσχύος τὴν λατρείαν. Τὴν μορφήν προσφωνήσεως διατήρησα, διότι δὲν ἤθελα νὰ ἐπιφέρω μεγάλη μεταβολή, μήτε νὰ μεταβληθῇ ὁ «εὐαγγελισμός» τοῦ φιλοπλάτωνος εἰς πραγματικὴν φιλολόγου. Ἀπὸ τὴν ἐκφωνηθεῖσαν ὀμιλίαν διαφέρει τὸ δημοσιευόμενον καίμενον εἰς φρασεολογικὸν μόνον λεπτομερείας και προσθήκας τινάς. Ὀμιλιῶν τότε χωρὶς χειρόγραφον και ἔχων διαρκῶς ἕπ' ὄψει μου τὸν διαθέσιμον χρόνον, εἶναι φυσικὸν νὰ παρήλλαξ' ἀκουσίως ἢ συνειδητὰ νὰ παρέλθῃ' ἀρκετὰ πράγματα. Τὰ παραδείγματά μου ἐπῆρα κατὰ προτίμησιν ἀπὸ τὸν Φαῖδωνα, ὅχι μόνον διότι παρουσιάζει ὀλοκληρωμένην τὴν μορφήν τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ και διότι διδάσκεται εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν, και ἡμποροῦσα ἐπομένως νὰ τον προῦποθέτω ὡς γνωστόν και πρόσφατον εἰς τὰς προσφωνουμένας.

γμὴν αὐτὴν. Εἶναι στιγμὴ συλλογῆς και συγκεντρώσεως, ποῦ ἕνας κόσμος ὀλόκληρος ἀπὸ ἀναμνήσεις και αἰσθημάτων, ὄνειρα και σκέψεις, ἀγωνίαν και ἐλπίδας, σὺν ἀστεϊρευτον πηγῆς ἀνάδρυσμα, σιγοτραγουδεῖ μέσα εἰς τὰ στήθη σας διὰ τὴν ζωὴν, ποῦ ἀφήνεται ὀπίσω σας, ὅπως τὴν ζῆτε τώρα με τὰς πλουσίας τῆς ἐσωτερικῆς ἀπηχῆσεις, διὰ τὴν ζωὴν, ποῦ ἀνοίγεται ἐνώπιόν σας, ὅπως τὴν ζῆτε τώρα πάλιν με τὴν φαντασίαν και τοὺς πόθους σας. Κάθε λόγος, βαθυστόχαστος και ἂν εἶναι και καλοπροαίρετος, ἔρχεται σὺν περισπασμὸς ἐξωτερικός, σὺν παράφωρος ἐνόχλησις νὰ διακόψῃ τὴν ἐσώψυχον ἀρμονίαν τῆς σιγηλῆς αὐτῆς συγκεντρώσεως. Καὶ εἶναι τόσο μὴδαμινὰ τοῦ λόγου τὰ στολίδια, ὅταν ἡ εὐγλωττία τῆς καρδίας ὀμιλῇ!

Και ὁμως, τί παράξενον! Αἰσθάνεσθε ταυτοχρόνως, εἰμαι βέβαιος, πῶς ἡ στιγμὴ αὕτη δὲν εἶναι κάτι, ποῦ ἀφορᾷ τὸν ἐσωτερικόν σας ἀποκλειστικῶς κόσμον, τὸν κόσμον ποῦ στολίζει και πλουτίζει ἡ σιωπὴ και ὁ λογισμός. Εἶναι και τῆς ζωῆς σας τῆς ἐξωτερικῆς ἕνας σταθμὸς σημαντικός. Αἱ σκέψεις και τὰ αἰσθημάτων τῆς στιγμῆς αὐτῆς—το αἰσθάνεσθε αὐτὸ πολὺ καλὰ—ἔχουν βέβαια τὴν ἀφετηρίαν των μέσα σας, μέσα σας και τὸ κέντρον των· ἀλλ' ὁμως προεκτείνονται και ἀπηχοῦν, και εἰς ἄλλων πολλῶν τὰ στήθη, ἐκείνων ποῦ σας ἀγαποῦν και ἐ-

κείνων ποῦ ἀγαπάτε. Καί αἰσθάνεσθε ἀκόμη, πῶς ἡ προέκτασις αὐτῆ σας εἶναι ἀναγκαῖα, σας εἶναι χρήσιμος, ἔστω καί διὰ νὰ ζήσετε πλουσιώτερα καί βαθύτερα τῆς στιγμῆς αὐτῆς τὰ αἰσθήματα, ὡς αἰσθήματα ἰδικά σας. Διότι ὅλοι ἡμεῖς, ὅσοι συνεκεντρώθημεν ἐδῶ, καί ὅλοι ἐπίσης ἐκεῖνοι, ποῦ εἶναι μακρὰν καί ποῦ με τῆς ψυχῆς σας τὰ μάτια αἰσθάνεσθε πολὺ κοντὰ σας, εἰς τὴν φαντασίαν σας, εἰς τὴν σκέψιν σας, εἰς τὴν καρδίαν σας, ἀκόμη καί ὅλοι ὅσοι ἔσθησαν διὰ τὸν ἄλλον κόσμον, ἀλλὰ δὲν ἔσθησαν διὰ τὴν ἀγάπην σας—ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος τῶν ἀγαπυμένων σας ζῆ μέσα εἰς τὴν ἰδίαν μεσὰς ἀτμόσφαιραν, δονεῖται τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἰδίαν, ὅπως καί σεῖς, συγκίνησι. Κάποιος πρέπει νὰ εὑρεθῆ, ποῦ θὰ δώσῃ ἔκφρασιν εἰς ὅτι ὅλους μας αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀπασχολεῖ.

Ὁ κληρὸς ἔπεσεν εἰς ἐμέ. Σας εὐχαριστῶ καί πάλιν καί θὰ προσπαθῆσω, ἀνάξιος νὰ μὴ φανῶ τῆς σοβαρᾶς στιγμῆς. Ἄλλ' ὅμως μὴν το λησμονεῖτε· μηδαμινὰ τοῦ λόγου τὰ στολίδια, ἂν συγκριθοῦν με τῆς καρδιάς τὴν εὐγλωττίαν!

Διὰ τὴν χαρὰν καί τὴν ὑπερηφάνειαν, ποῦ σας κατέχει, ὅταν ἀναπολήτε τὸν δρόμον, ποῦ ἐπεράσατε με κόπους καί με τιμὴν, δὲν θὰ ζητήσω νὰ σας ὁμιλήσω ἐγὼ με τὰ ψυχα, τὰ τυπικὰ τὰ λόγια ἑνὸς προσκεκλημένου. Οὔτε θὰ τολμήσω με βέβηλον πόδι νὰ πατήσω τὸν ἀκήρατον ἑαρινὸν λειμῶνα τοῦ προσωπικοῦ σας κόσμου, ὅπου φυτρῶνουν μοσχομύριστα τῶν πόθων σας τὰ ἀνθη, καί φτερουγίζουσιν λαμπρόχρωμες, εἰς ἕνα φῶς φαντασίας καί τρυφερότητος, οἰπεταλοῦδες τῶν ὀνείρων σας.

Τῆς ὁμιλίας μου ἀφετηρία θὰ εἶναι ἕνα ἐρώτημα· ἕνα ἐρώτημα, ποῦ συνειδητὰ ἢ ἀνομολόγητα τὴν στιγμὴν αὐτὴν τῶν ἀναμνήσεων καί τῶν ἐλπίδων προβάλλετε ἢ κάθε μία εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς μ' ἕνα ἀγωνίας αἰσθημα—ἢ ἀπορίας, ἂν θέλετε, διὰ νὰ μὴ μεταχειρίζωμαι δυνατὰς λέξεις. Καί σας ἐρωτᾶ μέσα σας μία φωνή: Καί τῶρα; Ἐρώτημα, ποῦ ὅλοι σας ἀργὰ ἢ γρήγορα, σήμερα ἢ αὔριον, θέλετε—δὲν θέλετε, θὰ πρέπει νὰ δώσετε μίαν ἀπάντησιν. Καί θὰ εἶναι ἢ ἀπάντησις αὐτῆ ἢ πρώτη σοβαρά, αὐτόβουλος ἀπόφασις τῆς ζωῆς σας. Καί τῶρα;

Καταλαμβάνετε ἄλλως τε, ὅτι ἡ σημερινὴ ἡμέρα, ποῦ ἀφήνετε τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου, διὰ νὰ εἰσέλθετε εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ζωῆς, δὲν εἶναι κυρίως ἕνα τέλος, ἀλλὰ μία ἀρχή· ἀρχὴ τῆς ἀληθινῆς, τῆς προσωπικῆς σας ζωῆς. Ὅχι βέβαια πῶς τὸ σχολεῖον εἶναι κάτι ἔξω καί ξένον ἀπὸ τὴν ζωὴν· ζωὴ εἶναι καί τοῦτο. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον μόλις μετὰ τὸ σχολεῖον ἀρχίζει ἡ ζωὴ ἢ πραγματικὴ, διότι τότε μόνον ἀρχίζει νὰ ζῆ τὴν ζωὴν τοῦ με ἰδικὴν του προσωπικὴν εὐθύνην, τότε μόνον ἀρχίζει ὁ ἴδιος συνειδητὰ νὰ γίνεται ὁ ἀποκλειστικὸς δημιουργὸς καί τεχνίτης, μ' αὐτοτελείαν καί πρωτοβουλίαν, τῆς ζωῆς καί τῆς μοίρας του. Καί εἶναι βάρυ καί δύσκολον πρᾶγμα ἢ εὐθύνη καί ἢ πρωτοβουλία, σοβαρὸν καί ἀγωνιώδες τὸ ἐρώτημα Καί τῶρα;

Δὲν πρόκειται νὰ σας ὁμιλήσω περὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν φροντίδων, ποῦ θὰ σας ἀπασχολήσουν. Οὐσιαστικῶς ἄλλως τε ἡ σημασία τῆς σημερινῆς ἡμέρας δὲν εἶναι, ὅτι ἀφήνετε τὸ ἐπάγγελμα τῆς μαθητρίας, διὰ ν' ἀκολουθήσετε τὸ ἐπάγγελμα τῆς φοιτητρίας, ἢ τῆς ὑπαλλήλου ἢ τὴν ζωὴν μιᾶς κόρης τοῦ σπιτιοῦ. Κάτι πολὺ βαθύτερον, ἀλλὰ καί πολὺ σοβαρώτερον σας ἀπασχολεῖ, πρέπει νὰ σας ἀπασχολήσῃ, συνειδητὰ καί εὐσυνειδητὰ, ἀπὸ σήμερον· εἶναι τὸ πρόβλημα, ποῦ ἀνακύπτει ὀλοζώντανον ἐνώπιόν σας, τῶρα ποῦ ἡ προσεχῆς καί προσωρινὴ σκέψις τοῦ πτυχίου ἔπαυσε νὰ συγκεντρῶνῃ τὴν προσοχὴν σας: Ποῖα εἶναι ἡ θέσις σας, ποῖα εἶναι ἢ ἀποστολή σας, ποῖα ἢ κατεύθυνσις τῶν προσπαθειῶν σας, ὡς ἀνθρώπων, ὡς μορφωμένων ἀνθρώπων, ὡς γυναικῶν, ὡς Ἑλληνίζων γυναικῶν;

Τὴν ἀπάντησιν μὴν περιμένετε ἀπὸ κανένα νὰ σας τὴν δώσῃ· οὔτε γονεῖς οὔτε διδάσκαλοι οὔτε βιβλία οὔτε σχολεῖα ἀνώτερα δὲν τὴν προσφέρουν ἐτοιμὴν ἀντὶ χρημάτων ἢ σπουδῆς. Μόνοι σας, με ἰδικὰς σας προσπαθείας καί ἰδικὴν σας εὐθύνην, πρέπει νὰ τὴν ζητήσετε, νὰ τὴν εὑρετε, νὰ τὴν κατακτήσετε. Καί ἂν ἐγὼ σήμερ' ἀνέλαβα νὰ σας ὁμιλήσω διὰ τὸ πρόβλημα, ποῦ σας παρουσιάζεται τῶρα, ποῦ ἀφήνετε τὸ σχολεῖον, δὲν το κάμνω με τὴν πρόθεσιν νὰ σας δώσω μίαν ἀπάντησιν ἢ νὰ σας τοποθετήσω

εις έναν έτοιμον άνοιγμένον δρόμον τής ζωής —αυτό κανένας δέν είναι εις θέσιν νά κάμη, και όποιος το Ισχυρίζεται, ή άπατά ή άπατάται· αλλά δια νά σας φέρω τό χαρμόσουνον άγγελμα, ότι εις τās προσπάθειάς σας αὐτάς δέν θά μείνετε, άν το θελήσετε, τελείως μόναι, ότι θά σας είναι δυνατόν νά εὑρετε οδηγητάς, ποῦ δέν θά σας απαλλάξουν βέβαι· από τούς κόπους και τούς πόνους τής αναζητήσεως, από τήν εὐθύνην τής έκλογής και τήν πρωτοβουλίαν τής προσπάθειας, θά σας προφυλάξουν όμως, άν το θελήσῃ· επαναλαμβάνω, από ματαιάς παρεκκλίσεις, θά σας φωτίσουν εις τήν έκλογήν σας και θά σας παράσχουν τήν παρήγορον βεβαιότητα, ότι ό μακρός και επίπονος δρόμος, ποῦ ἐδιαλέξατε σύμφωνα με τās οδηγίας των, θά σας οδηγήσῃ ἐξ ἅπαντος κάποτε εις ένα τέρμα χωρίς διαψεύσεις και χωρίς απογοητεύσεις.

Πρός τούς οδηγητάς αὐτούς, τούς αἰώνιους διδασκάλους κάθε πολιτισμένου ανθρώπου, πρὸς τούς φωτεινοὺς πόλους, περί τούς οποίους στρέφεται δλόκληρον τό συγκρότημα τό πνευματικόν και ήθικόν τής εποχῆς μας, πρὸς τόν Πλάτωνα και τόν Παῦλον (διά νά μεταχειρισθῶ ὡς σύμβολα τὰ δύο ὀνόματα), θά ήθελα εις μαθητείαν Ισόβιον νά σας οδηγήσω, μαθητής και ἐγὼ τής Ἑλλάδος και τοῦ οὐρανοῦ, Graeciae discipulus et coeli, ὅπως θά ἔλεγεν ό Τερτυλλιανός, διά νά ζητήσῃ· ἐκεῖ τήν ἐνίσχυσιν και τόν φωτισμόν δι· ὅλην σας τήν ζωήν. Ἄν δέν θά σας ὀμιλήσω διά τόν δεύτερον, διά τόν Χριστιανισμόν δηλαδή, ἀποδώσατέ το εις τήν ἀνεπάρκειαν τῶν γνώσεων και τής ἀρμοδιότητός μου, νά ἐκφράσω με ἀκρίθειαν ὅ,τι μέσα μου αἰσθάνομαι, ὅ,τι χρεωστῶ εις τό ευαγγέλιον τοῦ Παύλου. Εἰς τό περιβάλλον σας θά εὑρετε —ἀρκεῖ νά το ζητήσετε— πολλοὺς Ικανοὺς ν' ἀναπληρώσουν αὐτήν τήν ἔλλειψιν. Διά τόν πρῶτόν του όμως διδάσκαλον, τόν Πλάτωνα, εἶν' εὐκολώτερον και εἶν' ἀνέκφραστος χαρὰ διά τόν φιλόλογον νά ὀμιλήσῃ.

* *

Και ό Πλάτων ἐξεκίνησεν ἀπό τό ἐρώτημα, ποῦ είναι φυσικόν νά θέσῃ κάθε ἄνθρωπος εις τόν ἑαυτόν του: Πῶς θά είναι δυνατόν νά πραγματοποιήσῃ ό ἄνθρωπος τήν εὐδαιμονίαν του; Πῶς θά είναι δυνατόν νά εἶ-

ναι δημιουργός και ὑπεύθυνος αὐτός διά τήν μοῖράν του, ἀφοῦ ή ζωή του εὑρίσκεται εις τόσον στενήν εξάρτησιν ἀπό περιστατικά ἀνώτερα τής θελήσεώς του, ἀπό ἐξωτερικάς συνθήκας, ποῦ δέν ήμπορεῖ ν' ἀλλάξῃ; Πῶς είναι δυνατόν ό ἄνθρωπος νά εἶν' εὐδαίμων, και όταν ἀρρωσταίνῃ και όταν ὑποφέρῃ και όταν ἐξευτελίξεται, και ἐνώπιον τής ἀδικίας, ποῦ του γίνεται, και εις τήν φυλακήν και εις τόν θάνατον; Ὑπάρχει κανένα βαθύτερον νόημα τής ζωής (αὐτό είναι ή πλατωνική εὐδαιμονία), ἀπρόσιτον εις τὰ κτυπήματα και τās μεταλλαγὰς τής τύχης; Και ό Πλάτων ἀπαντᾷ· Ναι.

Διότι, άν ό ἄνθρωπος είναι δοῦλος τής μοῖρας και τῶν περιστάσεων τής ζωής, ἔλεῦθερος όμως είναι και αὐτεξούσιος εις τόν τρόπον, με τόν ὅποιον θάντικρύσῃ τήν μοῖραν και τās περιστάσεις, τās εὐμενεῖς και τās δυσμενεῖς, τās εὐχαρίστους ή τās δυσαρέστους. Εὐδαίμων δέν εἶν' ἐκεῖνος, ποῦ θά δέχεται συχνά τής Τύχης τᾶστατα μειδιάματα, οὔτ' ἐκεῖνος ποῦ δέν θάρρωσθήσῃ, δέν θά πεινάσῃ, δέν θά στερηθῇ τούς ἀγαπημένους του, δέν θά κλαύσῃ, δέν θά κινδυνεύσῃ· ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ και εις τήν χαράν και εις τās συμφοράς θά διατηρήσῃ μέσα του ἀμόλυντον τήν ψυχικήν του ὄντότητα, ἐκεῖνος ποῦ δέν θά γονατίσῃ, οὔτε θά παρεκκλίνῃ εις τόν δρόμον του τόν σταθερόν ἀπό τής τύχης τὰ κτυπήματα. Ἐκεῖνος ὑποτάσσει ἀληθινά τήν μοῖράν του, γίνεται δημιουργός τής εὐδαιμονίας του, ἀδέσμευτος και ἀφοβός· διότι τήν εὐδαιμονίαν του ἐζήτησε μέσα του, εις τόν ἑαυτόν του, ποῦ κρατεῖ πάντα ὑπό τήν κυριαρχίαν του, ὅχι εις τās ἐξωτερικάς περιστάσεις τής ὕλικῆς ζωής, ποῦ του διαφεύγουν.

Τήν δύναμιν πρὸς τοῦτο του δίδει ή φρόνησις, ή κατάστασις ἐκείνη τής ψυχῆς, κατά τήν ὁποίαν ό ἄνθρωπος ἀντικρύζει εις τήν ἀπόλυτον του καθαρότητα, εις τήν ἀκήρατον αἰωνιότητά του τόν κόσμον τής πραγματικότητος και τῶν μεγάλων ἀξιών, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ. Ἡ θέα τοῦ κόσμου τούτου (διότι περί κόσμου θεατοῦ εἰς τής ψυχῆς τὰ μάτια πρόκειται, ὅχι περί ἀντικειμένου θεησκοπευτικῆς πίστεως) ἐξασφαλίζει εις τόν ἄνθρωπον τήν ἐσωτερικήν βεβαιότητα ἐναντίον τῶν μεταπτώσεων τής τύχης, τον ἐλευθερώνει ἀπό τούς ἐσωτερι-

κούς κλονισμούς και τὰς ἀμφιβολίας, ποῦ δημιουργοῦν εἰς τὴν ψυχὴν αἰριστικαὶ περιστάσεις ἢ τὰ ψευδοεπιστημονικὰ δόγματα τοῦ σχετικισμοῦ, ποῦ δὲν προχωρεῖ πέραν ἀπὸ τὰ φαινόμενα. Πῶς εἶναι δυνατόν ἄλλως τε ν' ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν ὑπαρξίν, τὴν ἀπόλυτον ὑπόστασιν τῶν ἀξιών (ὅπως κηρύττουν οἱ σοφισταὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν) ὁ ἄνθρωπος, ποῦ εἶδε καὶ ἔζησεν εἰς τὴν ἀσπίλον καθαρότητα τῶν ἀξιών τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ; Μὲ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ μέσα τοῦ ἀποτελεῖ τότε ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ἔχει τὴν φρόνησιν, τὸ σταθερόν, τὸ ἀκίνητον ἀκμεζόν (1) μέσα εἰς τὸν σάλον τῶν ὕλικῶν φροντίδων, πανευδαίμων αὐτὸς καὶ μακάριος, καὶ εἰς τὰς ἠλιθερωτάτας συμπτώσεις τῆς ἐξωτερικῆς του τύχης, μὲ μίαν μόνον φροντίδα, πῶς ἠἀνοίξῃ καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ φῶς, ποῦ εἰς ἐκεῖνον ἀπεκαλύφθη.

Πῶς ὅμως θὰ προχωρήσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς «φρονήσεως», εἰς τὴν θεωρίαν (ἢ λέξις μὲ τὴν ἀρχικὴν τῆς ἀκόμη ἐννοίαν τοῦ θεωροῦ) τῶν ὄντως ὄντων, τοῦ κόσμου τῆς ἀπολύτου πραγματικότητος τῶν ἀξιών; Τρεῖς δρόμοι ὁδηγοῦν πρὸς τοῦτο ἀπαντᾷ ὁ Πλάτων· ὁ δρόμος τῆς γνώσεως, ὁ δρόμος τοῦ ἔρωτος, ὁ δρόμος τοῦ θανάτου, λόγος, ἔρως, ψυχὴ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ λέξεις καὶ ἐννοίας γνησίως πλατωνικῆς ὠραιότητος.

Ὁ δρόμος τῆς γνώσεως, τῆς ἐπιστήμης, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, ἀντὶχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν ἐλεγχον. Ὅχι τὴν ἀγονον ἀμφιβολίαν καὶ τὴν παιγνιώδη ἐλεγκτικὴν τῶν σοφιστῶν, ποῦ ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀρνήσιν· ἀλλὰ τὴν θετικὴν, τὴν σοβαρὰν ἐρευναν, ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, διότι προϋποθέτει καὶ δημιουργεῖ — καὶ δταν ἀκόμη δὲν καταλήγῃ εἰς κάτι ὀριστικόν — τὴν βεβαιότητα τῆς ὑπάρξεώς της. Ὁδηγητὴς καὶ νομοθέτης σου ὁ λόγος, ὁ ἀπόλυτος κανὼν τοῦ πνεύματος, καὶ μόνον ἢ φίλις τοῦ λόγου (φιλολογία αὐτὸ σημαίνει εἰς τὴν γλῶσσάν τοῦ Πλάτωνος, κάτι ποῦ

(1) Χωρὶς τὴν φρόνησιν ἔλκεται (ἢ ψυχὴ) ὑπὸ τοῦ σώματος εἰς τὰ οὐδέποτε κατὰ ταῦτά ἔχοντα, καὶ αὐτὴ πλανᾶται καὶ ταράττεται καὶ ἰλιγγεῖ, ὡς περ μεθύουσα (Φαίδων 79c).

λησμονοῦμεν συνήθως ἡμεῖς οἱ φιλόλογοι) καὶ ἢ ἀπόλυτος ὑποταγὴ εἰς τὰ κελεύσματα του σου ἐξασφαλίζει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ὑποτάξου εἰς τὸν λόγον, διδάσκει ὁ Πλάτων, ἂν θέλεις νὰ ὑποτάξῃς τὴν ζωὴν. Δι' αὐτὸ καὶ τοποθετεῖ ὁ Πλάτων ὡς ἀπκράϊτητον προβαθμίδα τῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν φρόνησιν, τὰ μαθηματικά, μὲ τὴν αὐστηράν, τὴν ἀμείλικτον πειθαρχίαν τοῦ λόγου, εἰς τὴν ὁποίαν συνηθίζου τὸν ἄνθρωπον.

Τοιαύτη γνῶσις δὲν ἀγοράζεται ἐτοίμη ἀπὸ κανένα κάπηλον σοφίας, οὔτε διδάσκειται εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα. Μόνος του ὁ καθεὶς ὀφείλει, ἂν τὴν ἐπιθυμῇ, νὰ τὴν κατακτήσῃ, μὲ ἀγῶνα καὶ προσπάθειαν καὶ τὸν διαρκῆ ἐλεγχον ἐναντίον τῆς πνευματικῆς ἀδρανείας, ποῦ λαμβάνει συχνὰ τὴν μορφήν τῆς ἀκραδάντου, ἀνυπόπτου αὐτοπεποιθήσεως. Ἀλλ' ὅταν πραγματοποιηθῇ κάποτε ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆ καλλιέργεια τοῦ νοῦ καὶ ὑποταχθῇ ἡ ψυχὴ εἰς τῆς ἐπιστήμης τὴν διακονίαν, σβήνουν πλέον αἱ ἀντιφάσεις, αἱ ἀμφιβολίαι, ὁ σκεπτικισμός. Εἶναι ἄλλως τε ταῦτα καρποὶ τῆς εὐθηνῆς πολυγνωσίας, τῆς ματαίας καὶ μισολόγου ἐρεῦνης τοῦ προχείρου κόσμου τῶν αἰσθήσεων, ποῦ ζητεῖ τὴν μταιοδοξίαν ἢ τὴν περιέργειαν τοῦ ὄχλου νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ ἀπομακρύνει διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐνῶ ἡ κατὰ Πλάτωνα γνῶσις ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Θεόν (2), διότι ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸ θεῖκόν πρόσταγμα τοῦ γνῶθι σαυτὸν καὶ ἀνακαλύπτει τὸ θεῖον μέσα εἰς τὰ στήθη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀκούει τοῦ Θεοῦ τὴν φωνήν, μέσ' ἀπὸ τὰ κελεύσματα τοῦ λόγου τοῦ ἐν ἡμῖν. Καὶ τότε αἰσθάνεσαι, ὅτι πάντων χρημάτων μέτρον εἶναι ὁ θεός, ὅχι ὁ ἄνθρωπος, ὅπως διεκήρυξεν ὁ Πρωταγόρας (Νόμοι 716c). Ἔτσι ἡ γνῶσις δὲν εἶναι ἀπλῆ περιεργείας ἱκανοποιήσεως ἢ ματαιόσχολος τοῦ νοῦ παιδιὰ· εἶναι γνῶσις ἐσώψυχος, ζωποιοῦς, εἶναι στροφή τῆς ψυχῆς διαρκῆς πρὸς τὸ αἰώνιον καὶ ἀπόλυτον,

(2) Διὸ δὴ δικαίως μόνη περροῦται ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια· πρὸς γὰρ ἐκείνοισ ἀεὶ ἐστὶ μνήμη κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷοπερ θεὸς ὢν θεὸς ἐστὶ· τοῖς δὲ δὴ τοιαύτοις ἀνὴρ ἐπομνήμασιν ὀρθῶς χρῶμενος, τέλος ἀεὶ τελετὰς τελούμενος, τέλος ὄντως μόνος γίνεται· ἐξιστάμενος δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων καὶ πρὸς τῷ θεῷ γιγνόμενος, νοθεύεται μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς παρακινῶν, ἐνθουσιάζων δὲ λέληθε τοὺς πολλούς (Φαίδρ. 249c).

ποῦ χαρίζει τὸν λυτρωμὸν καὶ τὴν ἀθανασίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἡ φρονησις, ἡ γαληνή, ἡ μακαρία ὄψις τε καὶ θέα τῆς ιδέας τοῦ ἀληθοῦς.

Ἡ ὑγιής καὶ ἀνδρική, ἡ αἰσιόδοξος αὐτὴ πίστις, ὅτι ἡ εὐδαιμονία εἶναι κατὰ ἀχώριστον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῆ καὶ θὰ εὑρεθῆ εἰς τὴν ἀγρυπνον καὶ συνειδητὴν λειτουργίαν τοῦ λογικοῦ καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον βεβαιότητα, ποῦ χαρίζει ἡ ἐλευθέρα ὑποταγή εἰς τοῦ λόγου τὴν ἐπιταγήν, ἀποτελεῖ τὸ γονιμώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς πλατωνικῆς σκέψεως. Συγκρίνατε τὴν τὸ ρωμαλέον αὐτὸ δίδαγμα πρὸς τὰ ρωσιστὰ τῆς ἐποχῆς κηρύγματα, ποῦ ζητεῖ εἰς τὴν λήθην τὴν χαρὰν τῆς καὶ τὴν εὐτυχίαν περιμένει ἀπὸ τὴν μέθην ἢ ἀπὸ τὴν ἀτονίαν τοῦ λογισμοῦ, μέσα εἰς τὰ ὄνειρα καὶ τὰς ψευδαισθησίας καὶ τὴν ἀγνοίαν ἢ εἰς τὴν ἀνώριμον καὶ ἀτελεῖ ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ. Τὸ νὰ βλέπῃς εἰς τὸ παιδί, ποῦ δὲν σκέπτεται καὶ δὲν αισθάνεται, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐτυχίας, θὰ εὑρίσκεν ὁ Πλάτων ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνοησίας (1). "Ἄν ἐπρόκειτο ν' ἀπχοχοληθῆ ποτὲ μὲ τὸ παιδί, θὰ σὰς ἔλεγεν ὁ Πλάτων: τὸ παιδί ἀξίζει ὄλων μας τὴν τρυφερότητα καὶ τὴν στοργήν. ἀξίζει ἀκόμη καὶ ὄλων μας τὴν προσοχὴν καὶ παρουσιάζει τὸ μέγαλον πλεονέκτημα, ὅτι ἐλευθερὸν ἀκόμη καὶ χωρὶς κίνδυνον ἢ πραγματικότης νὰ μας διαψεύδῃ ἢμποροῦμεν νὰ ἐλπίζωμεν ἀπ' αὐτὸ τὰ ὠραιότερα πράγματα. Εὐδαιμονίαν ὅμως δὲν ἔχει· του λείπει τὸ τέλος, του λείπει ὁ λογισμὸς, τὸ συνειδητὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, ἡ ἐλευθερία, ποῦ χαρίζει ὁ λόγος. Εὐδαιμονεῖν δὲν εἶναι ρεμβασμὸς καὶ ὄνειροπόλησις ἐνδὸς ἀνεφέλου μέλλοντος, οὔτε ἡ ἀπόλυτος ἀταραξία καὶ ἀπάθεια—οἱ λίθοι τότε θὰ ἦσαν τὰ εὐτυχέστερα τῶν ὄντων—ἀλλ' ἐπείγει αὐτὸ εἶναι τὸ εὐπράτερον, ὅπως θαυμάσια το ἐκφράζει ἡ ἀρχαία γλῶσσα. Ἡ ἀνδρεία εἶναι κεφαλαϊώδης διὰ τὸν Πλάτωνα ἀρετὴ, οὐσιώδης συστατικὸν τῆς κατὰ Πλάτωνα εὐδαιμονίας (2).

(1) Εἶναι χαρακτηριστικὸν ἄλλως τε, ὅτι ἡ ἐξιδανίκευσις τῆς παιδικῆς ἡλικίας λείπει τελείως εἰς ἐποχὰς δημιουργικοῦ καὶ ὑγιοῦς πολιτισμοῦ. Ἡ ἐποχὴ μας ἀυτονομαζέται αἰὼν τοῦ παιδιοῦ—καὶ δὲν ἐντρέπεται δι' αὐτό.

(2) Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ πλατωνικὴ φιλοσοφία θὰ ὀμιλῇ πάντοτε εἰς τοὺς ὀλί-

Μόνος του ὁ ἄνθρωπος μὲ προσωπικὴν αὐτενέργειαν καὶ προσωπικὴν εὐθύνην θὰ δημιουργήσῃ, θὰ γεννηθῇ ἀπὸ μέσα του τὴν γνώσιν τοῦ ὄντος, ποῦ ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Πλάτων. Ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ τὴν ζητήσῃ εἰς τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ἐρημίαν· τῆς μοναξιάς ἡ συλλογὴ γεννᾷ ψυχρὰ τοῦ ἐγκεφάλου κατασκευάσματα, λογισμοὺς ἀπόκοσμοις καὶ ἀναιμικοῦς—φροντίδας θὰ τοὺς ὠνόμαζεν ὁ Πλάτων. Τὴν σκέψιν τὴν δημιουργικὴν καὶ ρωμαλέαν, ποῦ εἶναι ζωὴ καὶ ἀγών, δὲν γεννᾷ ἡ μοναχικὴ ζήτησις, ἀλλ' ἡ κοινὴ ἀναζήτησις, ἡ συζήτησις—τί ὠραία λέξις καὶ τί βεβήλωσιν ὑφίσταται μὲ τὴν σημερινὴν τῆς χρῆσιν, ποῦ σημαίνει ὀλίγον ἢ πολὺ καθγὰ!.. Ἔτσι καὶ ἡ ὑψίστη φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα διαλεκτικὴ, ἡ τέχνη τοῦ διαλέγεσθαι· ἀθάνατα καὶ ἀνέφικτα μας δίδουν δείγματα τῆς τοῦ Πλάτωνος αἰ σμιλευτοὶ διάλογοι. Δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀμοιβαῖος ἔλεγχος, ποῦ ἐξασφαλίζει ἡ κοινὴ ἀναζήτησις· ζωὴν ἀποκτᾷ ἡ γνώσις καὶ ὀλοκλήρωσιν, ἀφοῦ προβάλλει ὡς καρπὸς κοινῆς προσπάθειας ὀλοκλήρου τοῦ εἶναι τῶν ἀναζητούντων, ὡς καρπὸς ὀλόθερμα ψυχικός, ὄχι στενὰ ἐγκεφαλικός. Αὐτὸ μας μεταφέρει εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἔρωτος.

Εἶναι πλάνη, λέγει ὁ Πλάτων, δταν ὀρίζεται ὁ ἔρως (ἡ λέξις φυσικὰ ὄχι μὲ τὴν σημερινὴν περιορισμένην τῆς σημασίαν) ὡς ὁ δεσμός, ποῦ ἐνώνει δύο ἀνθρώπους μεταξὺ των. "Ὅταν ἀγαπῶ ἓνα πρόσωπον, δὲν το ἀγαπῶ χάριν αὐτοῦ καὶ μόνου· ἀγαπῶ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸ τὰ πολλὰ ἢ ὀλίγα χαρίσματα, ποῦ ἔχει, τὴν ὠραιότητα, τὴν καλωσύνην, τὴν εὐφυΐαν, τὴν ἀνδρείαν κλπ., ἀγαπῶ δηλαδὴ τὸ πρόσωπον αὐτὸ ὡς ἐνσάρκωσιν πιστὴν ἢ ἀτελεῖ, ἐνδὸς ἰδανικοῦ, ποῦ εὑρίσκεται ἔξω αὐτοῦ, εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀπολύτων ἀξιών, εἰς τὰς ὁποίας ἐγὼ πι-

γους καὶ ἐκλεκτοὺς· διὰ τὴν μεγάλην μάζαν τῶν κουρασμένων καὶ πονεμένων τῆς ζωῆς, ποῦ δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν ν' ἀναθοῦν εἰς ἰδίαν πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ποῦ ἔχουν ὅμως τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λυτρωμοῦ καὶ τὴν καρτερίαν τῆς προσδοκίας, ὁ Χριστιανισμὸς ἔφερε τὸ εὐαγγέλιον τῆς χαρᾶς, τοὺς ἔμαθε νὰ πιστεύουν καὶ νὰ ἐλπίζου. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο δι' ὄλους, ὅσοι μὲ κοντόφωτα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς των δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν ν' ἀνακαλύψουν μέσα των καὶ ν' ἀντικρῶσουν εἰς τὴν ἀπύλον, τὴν ἀγνήν πνευματικότητά του τὸν λόγον.

εἰς τὸν Πλάτωνα τὴν δύναμιν ν' ἀναστήσῃ ἐκ νεκρῶν διὰ τοὺς αἰῶνας ἀσύγκριτον τὴν μορφήν τοῦ διδασκάλου, ὁ ἴδιος ἔρωσ ποῦ συνεκέντρωνεν περὶ τὸν Πλάτωνα εἰς τὸν φιλέρημον θίασον τῆς Ἀκαδημείας τοὺς ἐκλεκτοτέρους νέους τῆς ἐποχῆς καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν περισσώτερον ἀνεξάρτητον μαθητὴν του, τὸν ὀψιτέρον ἐπικριτὴν τῶν φιλοσοφικῶν του δογμάτων, τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν ὑψιστον ἑπαίνον, ὁ ὁποῖος ἐλέχθη ποτὲ περὶ ἀνθρώπου:

ἀνδρῶς, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις.

Ὁ δρόμος τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἔρωτος ὁδηγοῦν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν· ἀλλ' ὄχι πρὸς τὴν πλήρη εὐδαιμονίαν. Καὶ ἡ πλήρης εὐδαιμονία, ὅπως καὶ ἡ σοφία, ὅπως κάθε τι τὸ ἀπόλυτον εἰς τὴν ἀπόλυτον καθαρότητά του, εἶναι τοῦ Θεοῦ ιδιότητες, τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος εἰς μερικὰς σπανίας στιγμὰς μακαριότητος δυνατὸν εἶναι νὰ θεᾶται καὶ εἰς ἐλόκληρον τὴν ζωὴν του νὰ ποθῆ, ἀλλὰ ν' ἀποκτήσῃ δὲν θὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ζωὴν αὐτήν. Διότι ζωὴ σημαίνει δεσμὸν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, καὶ ὁ Πλάτων, ὁ μεγάλος ἐπιστήμων καὶ ὁ μέγας κλλιτέχνης, εἶχε δικυγὴ παράστασιν τῶν ὀρίων τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀκριβῶς διότι ἐπροχώρησε μὲ τὴν δύναμιν αὐτήν, ὅσον κενένας εἰς τὸν κόσμον ἀνθρώπου. Πόσον μικρὰν ἦτο ἀπὸ τὴν ἀλκίωνα καὶ ἐντίθεον ἀφροσύνην πολλῶν ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἐπιστήμονας ἢ σκέψις τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐκήρυξεν, ὅτι ὄχι ἡ σοφία, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία εἶναι τὸ ὑψιστον ἰδανικὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς!

Καὶ ἡ φιλοσοφία ἢ διαρκῆς αὐτὴ ἀνάταξις πρὸς τὴν θείαν μακαριότητα, δὲν εἶναι δυνατὸν περὶ νὰ εἶναι ἕνας πόθος καὶ μία προσπάθεια καθαρμοῦ⁽¹⁾, καθαρμοῦ ἀπὸ τοῦ σώματος τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἀδυναμίας, μὲ διαρκῆς νοστακτικὴ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἰώνιαν πατρίδα τῆς καὶ τὴν ἐλευθέραν, τὴν ἀδέσμευτον ὑπόστασιν τῆς. Διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία εἶναι εἰς τὸ βῆθος τῆς ἕνας πόθος λυτρωμοῦ ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τὴν ζωὴν⁽²⁾

(¹) Καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ αὐτὴ ἡ φρόνησις καθαρμός τις ἐστίν (Φαίδων 69c).

(²) Καθαρεύομεν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ θεὸς ἀπολύσῃ ἡμᾶς.

καὶ τοῦ φιλοσόφου ἢ ζωὴ μία διαρκῆς προπαρασκευὴ πρὸς τὸν θάνατον. Αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος τοῦ θανάτου. Ὁδηγεῖ καὶ αὐτός, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι δρόμοι, πρὸς τὴν φρόνησιν, πρὸς τὴν μακαρίαν ἐνατένισιν τοῦ ἀκηράτου κόσμου τῆς πραγματικότητος.

Κακὸν λοιπὸν δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ θάνατος, οὔτε κάτι τὸ ἄλογον, καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου δὲν εἶναι μόνον ἀνανδρίας, ἀλλὰ καὶ ἀφροσύνης τῶν ἀνθρώπων ἔνδειξις. Ὡς ἀπολύτρωσις ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς θνητῆς ὑπάρξεως, ὡς ἐπάνσδος τῆς ψυχῆς, τῆς κεκαθαρμένης διὰ τῆς φιλοσοφίας ψυχῆς, πρὸς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, εἶναι ὁ θάνατος μέγιστον ἀγαθόν. Προεκτείνει τὴν ζωὴν μας πέραν ἀπὸ τὴν γηϊνὴν τῆς ὑπαρξίν, καὶ τῆς δίδει ἕνα βαθύτερον νόημα, ποῦ δὲν ὑπόκειται εἰς τὰς ἀδυναμίας τοῦ σώματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ νὰ γνωρίζῃς, πῶς ν' ἀποθνήσκῃς, σημαίνει νὰ γνωρίζῃς, πῶς νὰ ζῆς. Διότι ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου δὲν περιορίζεται μὲν εἰς τὰ στενὰ ὅρια τῆς θνητῆς του ζωῆς, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι κάτι, ποῦ του παρέχεται ἔτοιμον εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· εἰς τὴν ἐδῶ, τὴν ἐπίγειον ζωὴν ἀποκτάται, μὲ κόπους καὶ μὲ ἀγωνίας. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχει ἀξίαν ὁ θάνατος, ποῦ προσφέρει μόνος του κανεὶς εἰς τὸν ἑαυτὸν του, βραδύως καὶ προῶρως. Τοιοῦτος θάνατος δίδει ἕνα τέλος βέβαιον εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλ' ὄχι καὶ ἕνα νόημα· καὶ τοῦ θανάτου ἢ ἀποστολῆ εἶναι νὰ εἶναι τελείωσις, ὄχι τέλος τῆς ζωῆς.

Αὐτὴ ἡ διαρκῆς ἀντινομία μεταξὺ τῆς φυγῆς ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτήν, μεταξὺ τοῦ θανάτου καὶ τῆς αἰσιοδόξου δράσεως, ἔνδειξις μιᾶς σκέψεως ὑγιούς καὶ ρωμαλέας καὶ πολυχόρδου, ἐνσυχρῶνεται εἰς τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους. Ὁ Σωκράτης δὲν ἀποθνήσκει ὡς μάρτυς μὲ ὀπτασιασμοὺς τῶν ἀνοιγομένων πρὸς τὸ πνευμά του οὐρανῶν τῆς δόξης καὶ τῆς εὐτυχίας, οὔτε περιφρονεῖ τὰ μέσα, ποῦ του παρέχει ἢ πατρὶς καὶ ἐγκρίνει ἢ συνειδησίς του, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν του ἀπὸ τὸν θάνατον. Μὲ γαληνὴν καὶ φωτεινὴν τὴν ψυχὴν, χωρὶς τὴν ἀπόλυτον βεβαιότητα τῆς μετὰ θάνατον ἀνταποδόσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπόλυτον πεποιθήσιν, ὅτι ἐνήργησε σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιον, καὶ μὲ τὴν ἤρεμον πίστιν, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι, δὲν

ἢ μ πο ρ ε ῖ νὰ εἶναι κακόν, βωδίζεῖ εὐφυ-
χος πρὸς τὸ πεπρωμένον. Διὰ τοῦτο ἀκρι-
βῶς καὶ μένει ὁ νικητὴς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ
θανάτου, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν ἑαυτὸν του, τὸν ἐν
ἡμῖν παῖδα, ὅπως χαρακτηρίζεῖ ὠραιότατα
ὁ Πλάτων τὴν δειλίαν πρὸ τοῦ θανάτου. Δι'
αὐτὸ καὶ ἢ μ πο ρ ε ῖ νὰ λεχθῆ περὶ αὐτοῦ ὅ,τι
ἐπρόκειτο μετὰ αἰῶνα, νὰ λεχθῆ περὶ τοῦ
Χριστοῦ : θανάτω θύναται πατήσας.

Τρεῖς εἶναι οἱ δρόμοι, ὅπως εἶδαμεν, πρὸς
τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλ' ἕνας εἶναι καὶ οἱ
τρεῖς εἰς τὴν βαθύτεραν των ὑπόστασιν. Διότι
καὶ ἡ γνῶσις δὲν εἶναι χωρὶς τὸν ἔρωτα καὶ
τὸν θάνατον δυνατὴ, καὶ ὁ ἔρωσ καὶ ὁ θά-
νατος εἰς τὴν γνῶσιν ὁδηγοῦν—καὶ ὅλοι
πρὸς τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ αἰώνιον, ποῦ ἀπο-
καλύπτεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἄλλοτε ὡς ἡ
ἀλήθεια, ἄλλοτε ὡς τὸ ἀγαθόν, ἄλλοτε ὡς ἡ
ὠραιότης. Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιάρητον
ἀπαρτίζουν αἱ τρεῖς αὐταὶ ὑψίσται ἀξίαι τῆς
ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, καὶ μόνον τῶν αἰρε-
τικῶν ἢ τύφλωσις καὶ τῶν κακοδόξων ἢ
πλάνη ἀνακαλύπτει διαφορὰν οὐσίας ἢ ἱε-
ραρχίας μεταξύ τῶν τριῶν αὐτῆς ὑποστά-
σεω, ἀντίθεσιν μεταξύ τῶν δρόμων, ποῦ ὁ-
δηγοῦν εἰς μίαν ἐκκῆτην ἐξ αὐτῶν, μεταξύ
τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς θρη-
σκείας, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ συγχρόνους ἐν-
νοίας. Θὰ συναντήσετε συχνὰ εἰς τὴν ζωὴν
σας τῶν κακοδόξων τούτων τὰ κηρύγματα.
Μὴν παρεστῆθητε ἀπὸ τὴν πειστικότητα
τῶν ἀνθρώπων, ποῦ βλέπουν ἀγεφύρωτον
καὶ ἀσπονδον τὸν διχασμὸν μεταξύ τῶν εὐγε-
νεστέρων ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύ-
ματος, μεταξύ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς θρη-
σκείας καὶ τῆς τέχνης, μόνον διότι ἡ ψυχὴ
των εἶναι πολὺ πτωχὴ, ὥστε ν' ἀντιληφθῆ
ὠλοκληρωμένην τὴν ζωὴν, ὅπως τὴν ἀνε-

κάλυψε καὶ τὴν ἀπεκάλυψεν ὁ Πλάτων, ὥστε
νὰ συλλάβῃ μέσ' ἀπὸ τὸ χάος τῶν φαινομέ-
νων τὴν ὑψίστην διαλεκτικὴν ὄντοτητα, τὸ
ἐν διαφέρειν ἑαυτῶ.

Τὴν ὄντοτητ' αὐτὴν, πρὸς τὴν ὁποῖαν ὁ-
δηγεῖ ὁ δρόμος τῆς φιλοσοφίας, ποῦ εἶναι
μαζὶ καὶ γνῶσις καὶ ἀγάπη καὶ θανάτου με-
λέτη, δὲν ἐμφανίζει ὁ Πλάτων ὡς ψυχρὸν λο-
γικῆς ἀναγκαιότητος πόρισμα, οὔτε ὡς ἕνα
λαμπρόχρωμον καὶ φωτόχαρον δημιούργημα
καλλιτεχνικῆς φαντασίας καὶ φλογερῶν ἐλπί-
δων· ὀλοζώντανος ὁ κόσμος αὐτὸς τῆς ἰδέας
ὁ ἀκήρατος μὲς ἀποκαλύπτεται, ἐνσαρκωμέ-
νος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους, ποῦ
μὲς διδάσκει ὄχι μὲ τὰ δόγματα, ἀλλὰ μὲ
τὰ παθήματά του, μὲ τὴν ἀγάπην καὶ μὲ
τὸν θάνατον περισσότερον παρὰ μὲ τὴν
διαλεκτικὴν του. Ἔτσι ἡ μορφή τοῦ Σω-
κράτους, ποῦ ζῆ καὶ ἀποθνήσκει καὶ ἐκ νε-
κρῶν ἀνίσταται μὲ τὴν ἐνατένισιν τοῦ ἀπο-
λύτου, ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν ἐγγύησιν,
ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι
οὐτοπία, ὅτι ὁ φιλόσοφος προὑπήρξε τῆς
φιλοσοφίας. Αὐτὸ τὸ βαθύτερον νόημα
ἔχει ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Πλάτωνος, εἰς δὲλα του
τὰ συγγράμματα νὰ εἰσάγῃ τὸν Σωκράτην ὡς
φορέα καὶ ἥρωα τῶν διδαγμάτων του καὶ
νὰ παρουσιάσῃ τὰ ὑψίστα ἐπιτεύγματα τῆς
ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς καλλιτεχνι-
κῆς του δικαστήσεως διηγούμενος τοῦ διδα-
σκάλου τὸν βίον. Καὶ τὸν διηγεῖται ὄχι μὲ
τὰς ρητορικὰς ὑπερβολὰς τοῦ ἐγκωμιαστοῦ,
οὔτε μὲ τὰς θαυματουργοὺς μυθοπλαστίας
τοῦ ἀγιογράφου. Ἄπλᾳ, λιτὰ μὲς περιγρά-
φει, ποῖος ὑπῆρξεν εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ
Σωκράτης, μὲ τὴν ἡρεμον καὶ ἀσειστον πίστιν,
ὅτι ἡ λιτὴ καὶ ἀπέριττος ἐκείνου ὑπαρξίς ἀ-
ποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν εἰς τὴν ἱστορίαν
τῆς ἀνθρωπότητος θαυματουργίαν.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ ἐρχόμενον) I. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

